

Αραβική ποίηση

«Από την προϊσλαμική εποχή έως τον 20ό αιώνα, η λογοτεχνία στην αραβική κλασική γλώσσα είναι κατ' ουσίαν ποιητική. (...) Η παρατήρησή μας δεν σημαίνει ότι η ποίηση είναι ο μοναδικός καρπός αυτής της κουλτούρας, αλλά είναι ο πρώτος, παραμένει ο σημαντικότερος τρόπος έκφρασης ακόμη και για ό,τι παρασιωπά, είναι η πιο αυθεντική μορφή του αραβικού πνεύματος. Πρέπει όντως να θεωρούμε δεδομένο το εξής: η αραβική ποίηση είχε ως στόχο να διαφυλάξει την πνευματική καλλιέργεια και την ιστορία της κοινότητας που εκφράζει, να υψώσει ένα μνημείο για την κοινότητα αυτή, είναι το πεδίο της ομαδικής και όχι της προσωπικής συνείδησης και ταυτότητας.»¹

Η ιδέα που έχουμε της αραβικής ποίησης είναι μια ιδέα ρομαντική, που θέτει την κορυφή της ποίησης στην αρχή της, όπως και η πρώτη πατρίδα του ανθρώπου ήταν η Εδέμ: κορυφαία θεωρείται (και είναι και στα μάτια μας) η προϊσλαμική ποίηση, η απαρχή δηλαδή των έντεχνων μνημείων της αραβικής γλώσσας από τον 5ο αι. μ.Χ και μετά.

Η ποίηση, ακόμη και η μοντέρνα σημερινή, βασίζεται στην προσωδία, το ρυθμό, ενώ δεν έχει αποδεσμευτεί εντελώς από αποσπάσματα-παρηγήσεις ψαλμικής ομοιοκαταληξίας. Δηλαδή, ποίηση και μουσική, ποίηση και άκουσμα (όχι ανάγνωση οπτική, που είναι πια η κύρια παρουσία ανάγνωσης σ' εμάς τους Ευρωπαίους) είναι πολύ συνδεδεμένα στοιχεία μεταξύ τους.

Η κασίντα είναι η πρώτη ολοκληρωμένη ποιητική μορφή, που έμεινε έως σήμερα και ορίζει γενικά τη λέξη «ποίηση», ενώ πρόκειται για ένα είδος συγκεκριμένο που από τους αρχαίους Έλληνες είχε μεταφραστεί ως «ωδή» και δημιουργήθηκε προϊσλαμικά. Όλες οι εποχές δοκιμάστηκαν σ' αυτό το είδος.

Τα μεσαιωνικά ρεύματα, όπου η ιδέα της ερήμου, της πολιτικής, του έρωτα, της μέθεξης μέσω της (θείας) μέθης (οι λεγόμενες χαμρίρια), της υπέρβασης μέσω του έρωτα ή της θρησκείας, αποδίδουν διόδους ελευθερίας που κανένα άλλο είδος γραφής δεν θα μπορούσε να εκφράσει. Κι αυτό γιατί η αραβική ποίηση είναι βαθιά συμβολική και υπαινικτική.

Η σύγχρονη αραβική ποίηση συνεχίζει την παράδοση, αλλά διασχίζει την προσωδία και το ρυθμό της με πρωτοποριακά σχήματα που τη φέρνουν πιο κοντά στην Ποίηση, πέραν –όσο κι αν αυτό φαίνεται παράξενο– συγκεκριμένων γλωσσών. Δηλαδή, η καλλιέργεια ποιητικών μεταφράσεων από διάφορες γλωσσικές σφαίρες στον αραβικό κόσμο από τα μέσα του περασμένου αιώνα ως σήμερα, προκάλεσε όχι τη μίμηση, αλλά μια πραγματική αναγέννηση.

¹ Η Ελένη Κονδύλη-Μπασούκου είναι Επίκουρη Καθηγήτρια Αραβολογίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Αποσπάσματα προϊσλαμικής ποίησης²

«Υπάρχουν άραγε εδώ από την Ουμ Αουφά, σιωπηλά
ερείπια, πάνω στα βράχια του Νταράγ και του Μουταλάμ;
Δεν είχε, ανάμεσα στη μια και την άλλη περιοχή της Ράκμα, μια κατοικία που τα ίχνη
της είναι σαν τις πληγές που άνοιξαν ξανά και ξανά στο μπράτσο ενός άνδρα;
Τώρα πια στη γη αυτή βόσκουν μεγαλομάτες άγριες νεαρές αγελάδες και δορκάδες
με τα μικρά τους που χοροπηδούν έξω από τις σπηλιές».

...

«Μια άσπρη λωρίδα φωτίζει τα σύννεφα της βροχής,
σύννεφα που ορθώνονται σαν Αιθίοπες οπλισμένοι με δόρατα και ξίφη.
Στην κορυφή τους οι σπιθές τρέχουν σαν τις γυναίκες
που χτυπούν τα χέρια τους και μοιρολογούν μέσα στα μελανά φορέματά τους».

...

«Τα χέρια του βοριά κρατούσαν τα γκέμια του καραβανιού»
«Όταν ο ήλιος σηκώθηκε, οι αχτίνες του άρχισαν να χορεύουν, και οι λόφοι ντύθηκαν
αντικατοπτρισμούς»

...

«Άφησε με, Ουμάιμα, μόνο με το βαθύ μου πόνο, να υποφέρω μέσα στη νύχτα με τα αργόσυρτα αστέρια.
Μακρούσυρτη νύχτα, λες και δεν έχει τέλος, λες κι ο βοσκός της δεν θα μαζέψει ποτέ τ'
αστέρια του στο μαντρί.
Άφησε την καρδιά μου, που η νύχτα της φέρνει πίσω τις στεναχώριες που είχαν για λίγο
απομακρυνθεί, κι ο πόνος τους μεγαλώνει από παντού».

«Φεύγω με το πουρνό, όταν τα πουλιά είναι ακόμη στη φωλιά τους,
καβάλα στο άλογό μου με το κοντό τρίχωμα, τόσο γρήγορο, που ακόμη και τ' άγρια
ζώα αγωνίζονται να του ξεφύγουν
δυνατό, έτοιμο για επίθεση όπως και για φευγάλα, έτοιμο να προχωρήσει όπως και να
σταματήσει,
σαν ένα κομμάτι βράχου, που ο αέρας τον έριξε εδώ (...)».

...

«Πάντα ζω με κρασί και απολαύσεις
σκορπώντας τα αγαθά που έχω είτε κληρονομήσει
είτε αποκτήσει,
μέχρι που πλέον μ' εγκατέλειψε η φυλή μου
και μ' αφήσαν μόνο σα ζώο αρρωστημένο.
Ξένοι με περιμάζεψαν χωρίς να με αρνηθούν.
Κι εσύ, που με κατηγορείς πως διψάω για μάχες,
πως η ακολασία είναι η ζωή μου,
μπορείς να μου χαρίσεις την αθανασία ;

«Μη με θάψετε! Σας το απαγορεύω! Κι εσύ ίαινα να χαρείς,
όταν μου πάρουν το κεφάλι –όπου βρίσκεται το καλύτερο του εαυτού μου–
και το υπόλοιπο σώμα μου μείνει εγκαταλελειμμένο στο πεδίο της μάχης.
Δεν περιμένω πια εδώ μια ζωή ευτυχισμένη, διωγμένος καθώς είμαι για τα κριματά μου».

«Εμείς είμαστε ρούχα λειωμένα
Ενώ τ' άστρα τη νύχτα ανεβαίνουν στον ουρανό δίχως φθορά.
Τα βουνά και τα βράχια, τα άστρα και τα παλάτια,
που χτίσαμε, παραμένουν, χωρίς εμάς (...)
Οι άνθρωποι σ' αυτή τη ζωή είναι σαν επισκέπτες
που σταματούν για λίγο σ' ένα γεμάτο πανδοχείο,
περνούν το διάστημα μιας μέρας,
και φεύγουν βιαστικά την επομένη,
κι ο τόπος μένει χέρσα γη.

...

«Είπατε: αν θα μπορούσαμε να βοηθήσουμε ώστε να επικρατήσει η ειρήνη, αυτό θα
ήταν η ευτυχία.
Έτσι γίνετε οι κύριοι της πιο μεγάλης νίκης σ' αυτή τη μάχη, αποφεύγοντας τις αδικίες
και τους φόνους.

(...)

Αλίμονο στα παιδιά που θα γεννήσει ο πόλεμος,
γρήγορα θα απογαλακτιστούν και θα φύγουν, με κακία τρομερή.
Ο πόλεμος θα σας φέρει τόσες δυστυχίες,
όσες ποτέ σοδειές δεν είχαν και τα πιο εύφορα μέρη της Μεσοποταμίας».

Απόσπασμα ερωτικής ποίησης του Ομάρ Αμπί Ραμπία (644-718)³

«Θα αρνιόσουν, αφού τις γνώρισες πρώτα καλά,
Τις κατοικίες όπου έζησαν οι γείτονές σου;

Κατοικίες λευκές, που κάποτε προστάτευαν
με μυστικό το πάθος σου, και ήταν συνάμα τα σημάδια του.

Ήθελε να σου αρέσει όταν ήσασταν εκεί,
Αναζητώντας το πάθος σου, ακόμη και στην άρνησή σου⁴.

Αυτό που ζητούσες, στο έδινε ή το αρνιόταν,
Παίζοντας την κάθε στιγμή

Στιγμές τη θέλησή σου απαρνιόταν,
Κι άλλοτε την έβλεπες σε τίποτα να μην αντιστέκεται

Όταν της θύμωνες, εκείνη κατάφερε
Με το γέλιο να απομακρύνει αυτή τη διάθεσή σου.

Ήσουν, και ήταν κι αυτή, ήταν ο χρόνος
Ευλόγησε λοιπόν κι εκείνη και το χρόνο.

Τη νύχτα ήσουν γι αυτήν πατρίδα...
Και ήταν τότε, από τις δικές σου τις πατρίδες, η κορυφαία.

Ήταν λοιπόν η έγνοια σου μονάχα εκείνη,
Κι άλλην έγνοια απ' αυτήν δεν είχες.

Τότε, ήταν η συντροφισιά σου πέρα για πέρα μέχρι το βυθό της λέξης
Και σύντροφός σου όσο κανένας σύντροφος⁵.

Τότε, τον κάθε χλοερό τόπο υπερέβαινε η ευχαρίστηση,
Όσο φημισμένος κι αν ήταν

Λεβάντα ευωδίαζε η σκιά της
Κι όποιο κοράκι⁶ να 'ταν δεν ήταν σαν τα δικά της.

Όμως κακοί σύρθηκαν ανάμεσα σε κείνη και σε σένα
Χαλάσανε τα δίχτυα της αγάπης και την απομάκρυναν⁷.

Πεισιμάτωσα, πεισιμάτωσε, το πείσμα
Οδήγησε στο χωρισμό

Έκανες δημόσιο το φευγιό σου για να την πληγώσεις άδικα
δεν ήταν στ' αλήθεια πρόπουσα αυτή η συμπεριφορά σου

Ή μήπως την είχες πλησιάσει, για να την αρνηθείς⁸;
Το μέλλον θα δείξει.

Νομίζεις ίσως ότι στο πάθος σου
Θεσπιστρέψει να δει κάποια σημάδια

Μα το πάθος μέχρι το βασίλειο των νεκρών θα σε λιώνει
Η σκέψη σου και η λύπη σου γι' αυτήν.

**Αποσπάσματα ποίησης της κλασικής εποχής (8ος-10ος αι.)⁹:
Αμπού Νουάς, Αμπού Ταμάμ, Αμπού 'λ ' -Ατάχια**

«Αλλά εγώ, αρνούμενος αυτό που βλέπω,
μιλώ για τις προφητικές μου εκλάμψεις.
Να 'μαι, συνθέτω κάτι
που ορθώνεται μέσα από την οφθαλμαπάτη,
στην έκφραση, μοναδικό,
στην έννοια, πολυσήμαντο.
Αναζητώντας το,
αναζητώ το χώρο της ουτοπίας.
Σαν να κυνηγώ
την ομορφιά
κάτι άπιαστου που τρέχει εμπρός μου»...

Το κεφάλι μου άσπρισε
«Το κεφάλι μου άσπρισε,
και ποτέ μου δεν είδα κεφάλια ν' ασπρίζουν
χωρίς να 'χει πρώτα γεράσει η καρδιά.

Γιατί οι καρδιές προπορεύονται πάντα
στην κεφαλή του στρατού
των μαχητών του σώματος,
όπως οι οδηγοί που προχωρούν
μέσα σ' εχθρική χώρα,
προηγούνται του σώματος
σε κάθε βαθιά θλίψη
και κάθε στιγμή ευτυχίας.

Για πολύ καιρό αρνιόμουν να πιστέψω
πως τα μαλλιά μου έχουν ασπρίσει.
Αν ζήσω όμως λίγα χρόνια ακόμη,
θα φθάσω να αρνούμαι
πως είχα κάποτε μαύρα μαλλιά.

Είναι επειδή η αδικία υψώθηκε γύρω μου σαν τον ορίζοντα
κι αμέσως είδα το φάντασμα των γηρατειών στην πόρτα μου
να φέρνει επισκέπτες για να με συλλυπηθούν».

Η διαθήκη του Αμπού 'λ Ατάχια
«Ξερό ψωμί θα τρως
Σε μια γωνιά

Νερό θα πίνεις
 Που η γη που μόνο σε φιλοξενεί, γεννάει.
 Μικρό κελί που θα χωρεί μονάχη τη ψυχή σου.

Με το λοιπό, ένας χώρος προσευχής,
 Στ' απάγκιο κάθε παρουσίας.
 Κι εσύ εκεί, ακουμπισμένος σ' ένα στύλο,
 μελετάς για τις γενιές που έχουν χαθεί.

Μα την αλήθεια, τίποτα πιο φοβερό απ' το χαμένο χρόνο,
 Αυτόν που χάθηκε στα υπεροπτικά παλάτια των ανθρώπων...
 Κι αποζητά τώρα την κόλαση και τη φωτιά του

έτσι και μένα, αυτή, είναι η δική μου διαθήκη,
 Αυτό η πιο ακριβή διδασκαλία μου.
 Ο έχων ώτα, ευτυχής:
 Μα τη ζωή μου! Αρχετό αυτό είναι.
 Ακούστε ξένοι με στοργή
 Τα λόγια αυτού
 Που ονομάσατε τρελό».

Σύγχρονη εποχή

Απόσπασμα του Μπαντο Σαΐντ ελ-Σαγιέμπ¹⁰

Η βροχή μαύρος πέπλος
 Τρουπά τη γη μας.
 Βροχή! Βροχή!
 Κάθε σταγόνα της γεννά ροδοπέταλα,
 Δάκρυα των γυμνών,
 Δάκρυα των πεινασμένων,
 Το αίμα των σκλάβων,
 Το γέλιο των παιδιών,
 Ένα ροδοκόκκινο μαστό
 Που θηλάζει τα νεογέννητα –
 Γεννά
 Το μέλλον, την καινούρια ζωή.
 Βροχή! Βροχή! Βροχή!
 Οι έρημοι του Ιράκ
 Με τη βροχή βλαστήσαν.

Αν, του Μιχαήλ Νουάιμα¹¹

«Αν ο ουρανός σου μια μέρα
καλυφθεί από σύννεφα,
Κλείσε τα μάτια: θα δεις
πέρα από κει, το άστρο των Μάγων.
Αν η γη γύρω σου
καλυφθεί από χιόνι
Κλείσε τα μάτια: θα δεις
χίλια λιβάδια να χορεύουν.
Αν υποφέρεις από κάτι κακό
που όλοι το λένε ανίατο,
Κλείσε τα μάτια: θα δεις
μέσα στο κακό, το πιο καλό φάρμακο.
Κι όταν έλθει ο θάνατος,
Κλείσε τα μάτια: θα δεις
μέσα στον τάφο, τα οθόνια της ζωής».

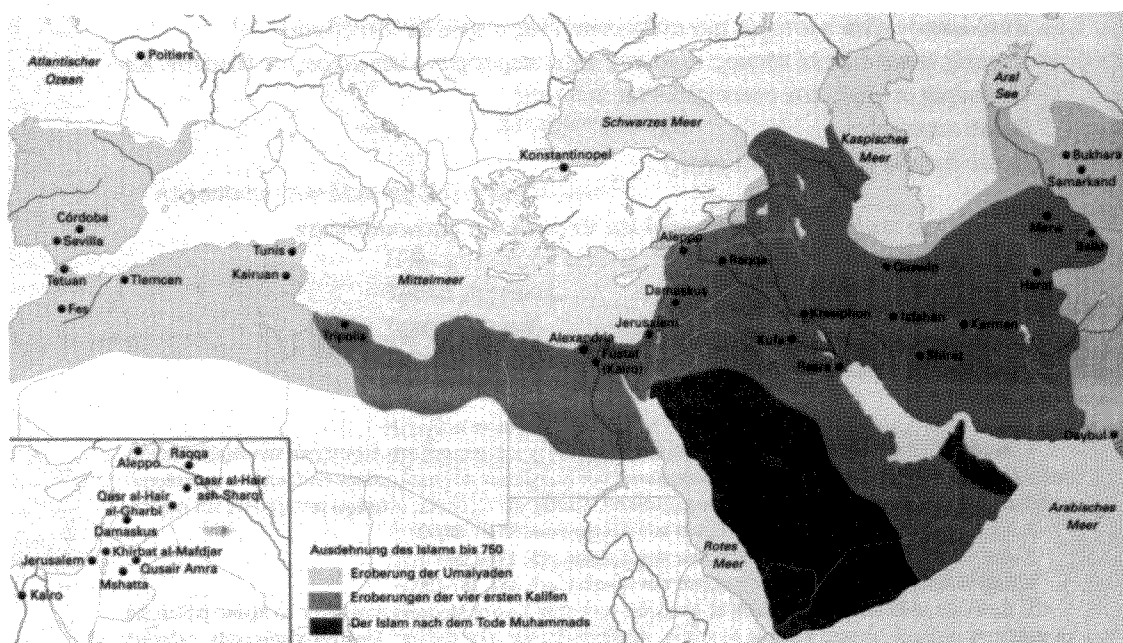
Τα παιδιά, 2, του Άδωνη¹²

Αυτό λοιπόν είναι η ιστορία των ανθρώπων: ένας σωρός απ' ότι ζήσαμε
Κι εμείς, ο πάλοι ποτέ κόσμος: αίμα που πήξει παρατημένο στη μοίρα του θανάτου. Κι-
βούρια οι μέρες που συσσωρεύονται πίσω μας
Ποιου ουρανού
Ποιου δρόμου γέννα είναι οι μέρες;

Άκουσαν τα παιδιά τη φωτιά να μιλά και να ρωτά – κι αποκοιμήθηκαν
Βίβλος πυρός απόφιο το κορμί τους
Ειρήνη το πρόσωπό τους.

Σημειώσεις

1. Bencheikh, *Poétique arabe*, 1. Παραπομπή από το βιβλίο μου *Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001. Οι μεταφράσεις των ποιημάτων που ακολουθούν είναι από το συγκεκριμένο βιβλίο, εκτός από δυο-τρεις δικές μου που προσέθεσα, ή αυτές για τις οποίες αναφέρω μεταφραστή και εκδότη.
2. Από το βιβλίο *Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων*, σελ. 80-81, 87-92.
3. Από το βιβλίο *Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων*, σελ. 134-136.
4. Από το βιβλίο *Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων*, σελ. 182, 187-190.
5. Έστω και μέσα από υποσημείωση ως αποδοθεί τιμή στον Κωστή Μοσκόφ που έδωσε το πρώτο βιβλίο για τη σύγχρονη αραβική ποίηση: Κωστής Μοσκόφ, *Αραβική Ποίηση 20ός αιώνας*. Επιλογή-Μετάφραση, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1994, σελ. 146.
6. Φίλος του Γχιμπράν, που διέσωσε το έργο του σε πλήρη ανθολογία, ένας εξαιρετικός άνθρωπος. Από το βιβλίο *Εισαγωγή στη Λογοτεχνία των Αράβων*, σελ. 449-450.
7. Άδωνη, *Οι Αναλογίες και οι Αρχές*. *Εισαγωγή – Μετάφραση – Σχόλια – Λεξιλόγιο*: Ελένη Κονδύλη-Μπαρούκου, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σελ. 52.

Η εξάπλωση του Ισλάμ ως το 750

- Κατακτήσεις των Ομμεϊαδών
- Κατακτήσεις των τεσσάρων πρώτων Χαλιφών
- Το Ισλάμ μετά τον θάνατο του Μωάμεθ